

שיעור כללי: בגדר של בדיקת חמץ ביום ובלילה וביום י"ג לאור סוגית הבבלי והירושלמי

זמן בדיקת חמץ מובא במשנה - באור ל"ד, וכן שהיא נעשית לאור הנר. בגמ' דנו בשאלה מדוע יש לבדוק באור ל"ד, דווקא בלילה, ומדוע דווקא לאור הנר. וכן האם מותר להקדים את הבדיקה ומה יהיה הדין של הבדיקה ביום - האם גם אז יש לבדוק לאור הנר. בבית מדרש של תורת א"י, אנו מבקשים גם לעמוד על המאפיינים המיוחדים של לימוד הירושלמי ומפרשיו, בהשוואה לבבלי.

השיעור לכלל תלמידי הישיבה יתקיים בשעה 12:15

המקורות המסומנים באפור מיועדים להעמקה לשיעור ב' ונמלה-לאחר סיום שאר המקורות

1. במשנה. ובמפרשים (שם). ובירושלמי (פסחים פ"א ה"א)
 - מהם הטעמים לבדיקת חמץ באור ל"ד? מה ניתן לדייק מהירושלמי לגבי בדיקה ביום י"ג?
2. בגמ' (כאן ד' ע"א) באור מח' ר' אליעזר ור' יהודה. עי' ברש"י ובתוס', ובחי' השפת אמת (ד"ה: "שם בגמ'") ובפני יהושע (ד"ה: "שם וכי"ת"); ובגמ' (לקמן ז' ע"ב - ח' ע"א) ברש"י ובתוס'.
 - באר את שאלת הגמ' לגבי מועד הבדיקה? מדוע קבעוה בלילה ולאור הנר? האם משום הכלל ש"זריזין מקדימין"? ומדוע דווקא בלילה? ודווקא בנר? מה יהיה הדין בבדיקה ביום? באר את הטעם ש"מצויין בבתיהם" - והם פנויין - האם הוא מצד שיתופם או שהוא כדי שלא ישכח לבדוק?
 - עפ"י התוס' כיצד ניתן להוכיח שמגדר זריזין מקדימין אין להקדים ללילה? מהי הצריכותא של שני הטעמים - עפ"י השפ"א?
 - כיצד מתבארת הסוגיה למ"ד שהבדיקה מיוסדת על דאורייתא וכיצד למ"ד שהיא מדרבנן?
 - בדף ז': באר את לימוד הגמ' לגבי הבדיקה בנר? לאור דברי הגמ' האם עיקר הטעם בלילה הוא משום אור הנר או משום שמצויין בבתיהם? האם הטעם בנר הוא ענין עקרוני או איכות ההארה בחורין ובסדקין?
3. בחי' הריטב"א (כאן ד' ע"א) בחי' הר"ן (על הרי"ף כאן ד"ה "ואיכא") בחי' המהר"ם חלוואה, ובחי' רבנו דוד (כאן ד' ע"א)
 - ריטב"א: כיצד רצו לפרש את דעתו של ר"נ ומדוע דחאם הריטב"א? מה הקשר בין טעם הבדיקה בלילה לבין דין שעור תורה בליל י"ד?
 - ר"ן: באר את שיטתו של הר"ז בהקדמה ליום י"ג? מהי שיטתו של הר"ן? מדוע יש לבדוק בנר ביום?
 - במהר"ם וברבנו דוד: מה הדין בבדיקה ביום י"ג? באר את נק' המח' בין הרא"ה? מה הדין בליל י"ג? מדוע?
4. עי' ברמב"ם הלכ' חמץ ומצה (פ"ב הל' ד') ובמ"מ שם.
 - מה הדין בבדיקה ביום י"ג?

יש שפ"י ומצוי להם אור הנר, וכתב הרי"ט ז"ל וא"כ אדם בטל ויש לו אור רשאי לבדוק ביום, ואינו נכון חדא דלישנא לא משמע הכי, ועוד (שבית של מי) [שבירושלמי] (ה"א) משמע דבלילה דוקא, הלכך ה"פ בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ופיפק בידם לעשות וגם יש אחרת גדולה מזו שאור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר ע"כ.

אמר אב"י הלכך האי צורבא מרבנן כו'. פירש הרי"ט ז"ל כיון דטעמא לאו משום זריזות אלא משום שאור הנר יפה ראוי שלא לטרוף השעה ותחא בדיקה שלא כראוי הלכך לא ליפתח (שלא) בעידיניה, וכתב ז"ל מיהו אם פתח אינו נדחה לגמרי אלא יקצר כל מה שאפשר, ודוקא לעידיניה דהיינו דרך קבע, בעתו הקבועה ללילה, אבל בדרך עראי לעיוני בעלמא שרי, וכיון דעידיניה שהיא מצוה אסרינן ק"ו לאכילה ומרחץ וחבריהם שהוא אסור, ומיהו אף בהנהו אפשר לומר שאם התחילו אין מפסיקין כיון דכל [ה]לילה זמניה ע"כ.

6. ה"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף א עמוד ב

ואיכא מ"ד שאם בא להקדים לבדוק ב"ג שרשאי והוא שיבדוק לאור הנר שאפ"י ביום צריך אור הנר כדתינו אין בודקין לא לאור החמה ואמר"י עלה בירוש' (הלכה א) וכי יש חמה בלילה הדא אמרה אפ"י ביום צריך בדיקה לאור הנר הלכך כי תנא אין בודקין לא לאור החמה כו' אלא לאור הנר מתוקמא או שעבר ולא בדק ליל י"ד או שבא להקדים ב"ג וכן דעת הר"ז הל"ז ז"ל

וליתא דהתם בירושלמי משמע שאם בא להקדים ביום י"ג אינו רשאי דאמר"י התם ולמה בלילה א"ר יוסי שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה ואמר"י תו התם מבואות האפלים מהו לבדוק בתחלה ביום לאור הנר מילהון דרבנן אמרו שרגא לא כמה דמנהר בליליא מנהר ביממא הלכך רב נחמן בר יצחק ה"ק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהן שהם פנוים ובשעה שאור הנר יפה לבדיקה כדאמר"י שאורו מבהיק בלילה יותר מן היום ולפיכך אם בא להקדים לבדוק ביום י"ג לאור הנר אינו רשאי:

7. שפת אמת מסכת פסחים דף ד עמוד א

שם בגמ' ארבי"י בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה פשוט נראה דמשום אור הנר יפה בלבד לא היו מתקנין חכמים זמן אחר כיון דזמן התורה הוא רק משית וגם בלי אור הנר היו בדיקה אף שאינה יפה כל כך. רק מטעם שבני"א מצויין דיש חשש שכחה שלא יבדוק כלל היו מוכרחין לתקן זמן אחר מזמן התורה ושוב תקנו על זה ג"כ אף שגם מיד בבוקר היו תיקון על חשש שכחה כג"כ אין מאיר כלל אבל רש"י פ"י ואור הנר יפה אבל ביום מחשך כו' ונראה מלשונו שפ"י דהא דאמר ואור הנר יפה לבדיקה קאי על בשעה שהוא זמן שאור הנר יפה לבדיקה אז טפי מביים כג"ל

עוד יש לפרש דשני הטעמים צריכים דהא דאור הנר יפה לבדיקה אינו מספיק שלא יהיי הבדיקה באמצע היום דהא באמצע היום יפה יותר לבדיקה ע"י אור השמש ואע"י דקיי"ל דהבדוק ביום נמי צריך אור הנר י"ל דהוא רק לכתחילה ולחומרא לכך צריך הטעם דבני"א מצויין בבתיהם ואע"י דבצפרא גם כן מצויין בבתיהם מ"מ אין אור הנר יפה לבדיקה אז [ואור השמש ג"כ אין מאיר כלל כן] להכי רק בלילה והגם דהיי יכול לומר הטעם השני לבד משום דזריזין מקדימין למצות [ובצפרא אין אור הנר יפה לכן הקדימוהו] י"ל שבמ"א הטעם דבני"א מצויין עדיף טפי מטעמא דזריזות גם י"ל דאפשר שאין הטעם דזריזות חשוב כיון

1. פסחים דף ג עמוד א

תא שמע, דתני דבי שמואל: לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, אלמא: אור אורתא הוא! - אלא: בין רב הונא ובין רב יהודה, דכולי עלמא: אור אורתא הוא. ולא פליגי, מר כי אתריה ומר כי אתריה. באתריה דרב הונא קרו נגהי, ובאתריה דרב יהודה קרו לילי.

2. הש"י

באתריה לרב הונא קרו - לאורתא נגהי.

3. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ד עמוד א

והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא. מכדי, בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה, ונבדוק בשית! וכי תימא: זריזין מקדימין למצות - נבדוק מצפרא! דכתיב: +ויקרא יב+ וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא: כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימים למצות. שנאמר +בראשית כב+ וישכם אברהם בבקר. - אמר רב נחמן בר יצחק: בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה. אמר אב"י: הילכך, האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידיניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר, דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימונעויה ממצוה.

4. רש"י מסכת פסחים דף ד עמוד א

20 בין לר' מאיר ובין לר' יהודה - לאיפלגו דמתניתין בהרחקה לעבוד כענין ללאורייתא, חמץ אינו אסור מן התורה צדל יראה וצאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כליף לקמן מן א"ך חלק ומן לא תשחטו על חמץ. נבדוק - חמץ בתחלת שש שעות איסורו יעברנו, למה לי להקדומי כולי האי, דבשכחמא חי אור יממא הוא איכא לתרוי דמתניתין נמי צשק קאמר אבל השתא תקשה. נבדוק מצפרא - לאיכא הקדמה לזריזים כדלשכתן גבי מילה ובזריזותיה לאזכרה שנאמר וישכם אזכרה צבקר שלל המתין עד הג' החמה ומכל מקום צלילה לא הקדים. ואור הנר יפה לבדיקה - צלילה אבל ציום מחשך ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן מחיפוש שמטותו צנכ. לא יפתח בעידינא - לא יתחיל דתירכא אס קבע עת לתורה צלילות לא יתחיל להתעסק צשמעתתא. באורתא דתליסר נגהי ארבסר - לילי יליאת שלסא עשך קטוא כניסת ארבעה עשך והוא ליל צליקת חמץ.

5. תיודשי הריטב"א מסכת פסחים דף ד עמוד א

אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה.

תכנית היקף בעיון פסחים תשע"ג דף ד' ע"א (23) יום ג' כ' אייר תשע"ג

– לא צריכא, לארובה דבהדר.
 – ודהיכא? אי לבהדי ארובה – היינו אכסדרה, אלא לצדדן.
 – ואבוקה לא? והאמר רבא: מאי דכתיב +חבקוק ג+ ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו למה צדיקים דומין בפני שכינה – כנר בפני האבוקה. ואמר רבא: אבוקה להבלדה – מצוה מן המובחר!
 – אמר רב נחמן בר יצחק: זה יכול להכניסו לחורין ולסדקי, וזה – אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקי. רב זבד אמר: זה – אורו לפניו, וזה – אורו לאחוריו. רב פפא אמר: האי – בעית, והאי – לא בעית. רבינא אמר: האי – משך נהורא, והאי – מיקטף איקטופי.

10. רש"י מסכת פסחים דף ז עמוד ב

למדנו מציאה – האמורה בחמץ, ממילא האמורה בגביע דנימון. **ומציאה מחיפוש** – כלומר: ואותה מציאה של בנימין מחיפוש האמור אללה, למה מציאה של גביע על ידי חיפוש – אף מציאת חמץ על ידי חיפוש. **והיפוש מחיפוש והיפוש מנרות** – לאחר שלמדת שהיא על ידי חיפוש, חזר ולמוד זה החיפוש מחיפוש סתם כיוצאים שהוא בנרות, כדכתיב צפת היא ארץ חפץ את ירושלים בנרות. **ונרות מנר** – דכתיב כנר יחיד נר (אלהים) +מסורת הש"ס: ה' + נשמת אדם חופף כל חדשי צטון ולקמיה מפרש הא למה לי. **זכר לדבר** – כפרשטין, והשתא מפרש קראי היכא, ורביא ממש ליתא, אלא אסמכתא בעלמא, לדברי תורה מדברי קבלה נינוה. **קולא הוא** – לחקול רחמנא גבי ירושלים ללא נדקיה בצבוקה, אלא בצור קטן, הילכך לא ילפינן חמץ מיניה להקל. **תא שמע** – מהאי קרא דנדקיה מעלייתא היא, דכתיב חופף כל חדשי צטון. **מפני שאור הנר יפה לבדיקה** – לקמיה מפרש מאי מעלותא מאבוקה. **לאורה נבדקת** – לאור שלה נבדקת, ואין לרד להביא לה אור הנר בלילה, אלא בודקה ביום.

ודהיכא – בציאה מקום בחדר לא סגיא לה לאור הארובה. **אי נימא להדי ארובה** – נגד החור ממנ, אמאי לא, היינו אכסדרה. **לצדדין** – של חור. **ונגוה** – של עתיד ללקיט, כאור של צבעת ימי בראשית יהיה. **קרנים** – מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד) וזהוהוין מיד הקדוש ברוך הוא לו ללדיה, מזיו של הקדוש ברוך הוא ילכו וזהוהוין להקרין פני הגלוקים, ולא יהיה אורם אלא כזהוהוין אלא כנר בפני האבוקה. **אורו לאחוריו** – ואם האוחזו לפניו הוא בודק, הלכך אין יפה לבדיקה. **בעית** – מתירא שלא יבעיר את הבית, ואין לנו על הבדיקה יפה. **האי משיד נהוריה** – אור הנר נמשך ומלכיד צמקומו, ואינו דולק בקפילות אלא נח צמקום אהו. **מיקטף איקטופי** – נפסק וקופץ תמיד, לשון הקוטפים מלוח (לויז ל).

11. חידושי הרשב"א מסכת פסחים דף ז עמוד ב

תנו רבנן אין בודקין לאור החמה וכו'. שאלו בירושלמי (ה"א) וכי יש חמה בלילה, ואמרו מי שלא בדק בין מציים, ולחבלה בודק ביום י"ד שחרית הוא אמרו אפי' ביום צריך לאור הנר ע"כ, וכתב הר"י ושמעיון כל היכא דאפשר אין לו לבדוק אלא בלילה דלא אשכחו התם אוקימתא בבודק בייג או ההולך בשיירא או מפרש בים, וכן עיקר.

והא דאמרין ולא לאור הלבנה, כתב הוא ז"ל דהא קמ"ל דאפי' במקום שהלבנה מאירה בין (בחצר) (בחדר) ממש בודק לאור הנר, משא"כ באור החמה שלא נצרכה אלא לארובה (שבחצר) (שבחדר) ולצדדין.

והא דאמרין שאין בודקין לאור האבוקה. כל שאורו גדול ושלחבתו גדולה קרי אבוקה בין ששעה בין מעצים, ולחבלה בודק ביום י"ד שחרית הוא אמרו אפי' ביום צריך לאור הנר ע"כ, וכתב הר"י ושמעיון כל היכא דאפשר אין לו לבדוק אלא בלילה דלא אשכחו התם אוקימתא בבודק בייג או ההולך בשיירא או מפרש בים, וכן עיקר.

12. פני יהושע מסכת פסחים דף ז עמוד ב

פיסקא לאור הנר מנא הני מילי? אמר ר"ח למדנו מציאה מציאה כ"י וכתוב ויחפש בגדול החל כ"י. ולכאורה דעיקר הילפותא הוא בסוגיא היינו לענין דבעינן אור הנר, ואע"ג דלעיל (דף ד' ע"א) מסיק רב נחמן בר יצחק מסברא דאור הנר יפה לבדיקה אפי' בעי ר"ח לאסמכו אקרא וכדמשמע להדיא בלשון הברייתא דבסמוך דבתר דקתני טעמא דאור הנר יפה לבדיקה מסיק אע"פ שאין רביא לדבר. **מיהו מלשון הר"ן בריש מכליתא משמע דילפותא דהכא הוי לפותא גמורה מדאורייתא וכמו שאפרש בסמוך בלשון רש"י**. אלא דבאמת יש לדקדק האיך שייך למילף מהכא דבעינן דוקא אור הנר דהא בהאי קרא דכתיב ויחפש בגדול החל בודאי לא היה החיפוש לאור הנר דהא כתיב הבוקר אור והאנשים שלחו דמייתי הש"ס בריש מכליתא וכו' דכתיב שם דלפי מלכותא שם דצפרא נהר היינו עכ"פ לאחר הנץ החמה ובהאי שעתא ודאי לא שייך חיפוש לאור הנר אלא לאור היום וכיון דתחלת הילפותא בסוגיא היינו מציאה מחיפוש משמע מיהא להדיא דחיפוש הוא ביום ואם כן מציאה דכתיב בחמץ נמי יש לעשותה ביום, לכך נראה דהא דקאמר מנח"מ וכו' וכלה סוגיא אכולה מילתא קאי אתחילת הבדיקה מנייל שצריך לבדוק והיינו מן התורה לשיטת הר"ן או באסמכתא לאינד פוסקים ומנייל נמי שיש לבדוק לאור הנר ואהא מילתא מייתי שפיר דילפינן מציאה חמץ מציאה וחיפוש דכתיב ויחפש בגדול וימצא נמצא דסתם לשון מציאה דכתיב בקרא היינו ע"י חיפוש וא"כ שפיר ילפינן מכתב עיקר דביקה או מן התורה או באסמכתא כיון דכתיב לא ימצא היינו ע"י חיפוש, אלא דאכתי מהך לפותא הוי משמע דצריך לבדוק דוקא ביום כדאשכחן בהאי דויחפש בגדול ועוד דחיפוש ובדיקה ביום ודאי טעי עדיף שאורו רב ואם כן היה מחסברא לומר דבדיקה בנר בלילה לא מהני משה"מ מייתי נמי חך קרא מחיפוש דירושלים דילפינן מיהא דלאור הנר נמי מיקרי חיפוש וא"כ מוקמינן שפיר לא ימצא חמץ ע"י חיפוש הנר, ומה שתקנו חכמים דוקא בלילה ולא ביום היינו משום דממילא מוקמינן לה מסברא דבדיקה דלילה טפי עדיף משום שבני אדם מצויין כ"י. ועוד

דבאמצע היום שייך הטעם דיפה לבדיקה יותר ונחה טעמא דזריזות לענין זה ועדיף טפי לבדוק באמצע היום להכי מסיק הטעם דבני"א מצוין ולהכי רק בלילה וע"י בטי"ז (ס"י תל"א):

8. פני יהושע מסכת פסחים דף ד עמוד א

בגמרא והשתא דאמרת דלכו"ע אור אורתא כ"י וינבדק בשית. פרש"י בשלמא אי אור יממא איכא למימר דמתניתין נמי בשש קאמר כ"י. ולכאורה שזה סותר מה שכתבתי לעיל [ב' ע"א ד"ה מאן] דע"כ מ"י אור יממא היינו בעלות השחר או עכ"פ בהנץ החמה דא"כ מאי מהני לאור הנר שרגא בטיהרא מאי אהני, ונהי דמסוגיא דהכא לא קשה מידי דבלי אור הכי פרש"י אינו מוכרח דשפיר איכא למימר דמ"י אור יממא היינו מצפרא ומשום דזריזין מקדימין למצוה אלא דמ"י מפרש"י גופא מוכרח דלמ"י אור יממא היינו ביום ממש, ולפ"י צ"ל דקס"ד לבדיקה דאור היום ממש טפי עדיף אלא שהצריכו אור הנר כדי שיכנס לחורין ולסדקין או בבית אפל או משום גזירת הכתוב לסברת הר"ן ז"ל דהוי ילפותא גמור,

וכל זה למאי דס"ד עכשיו דלא קים ליה האי סברא דאור הנר יפה טפי מאור היום אבל למסקנא דאתנין להאי סברא ודאי מצינו למימר דהא דהוה בעינן למימא מעיקרא דאיכא למ"י אור יממא פרש"י אינו מוכרח בעלות השחר או בהנץ החמה ודו"ק:

שם וכ"י זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא. **וקשיא לי דמעיקרא דבעי למימר טעמא משום זריזין מאי קסבר, אי סבר דבדיקה זו יש לה סמך מדאורייתא וכשיטת הר"ן ז"ל וכמו שפירשתי דבריו לעיל [ב' ע"א] דכתיב ביום הראשון תשביתו ומצינו י"ד שנקרא ראשון דמעיקרא ולית ליה דרשא דביום או אף חלק, א"כ מאי איריא משום זריזין ותניבוק ליה דעיקר מצותו בכך דמתחלת ליל י"ד נקרא ראשון ומאי מקשה נמי ונבדוק מצפרא דהא לא דמי למילה שאין זמנה בלילה כלל ומשה"מ הוי זריזין מקדימין מצפרא אברהם דבוקר נמי לא דמי כיון שלא נקבע לו זמן משא"כ הכא תחלת זמנו בלילה וכמה מצות מדאורייתא ודרבנן זמנן מתחלת הלילה,**

ואי קסבר שאין לבדיקת חמץ זמן קבוע כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן כעין דאורייתא אלא משום חשש בל ריאה כשיטת רש"י או משום דילמא אתי למיכל כשיטת התוספות או שנאמר דיש לה סמך מדאורייתא ד"י נקרא ראשון אלא ביום כתיב ולא בלילה א"כ מעיקרא מאי ס"ד לומר דזריזין דאכתי אמאי קבעו תחלת ליל י"ד טפי משאר ימים ולילות ויכול אפילו מ"ח או משלשים יום לפני פסח לכל חד כדאית ליה,

אלא על כרחך דכל כמה דנוכל לאחר זמן הבדיקה טפי עדיף שלא יצטרך לחזור ולבדוק וא"כ לא שייך הכא ענינא דזריזין כלל כיון דלא מטי זמן חיובא כלל, ומיושכם אברהם בבוקר נמי לא שייך למילף דשאני התם דע"י הזריזות לילך לדרכו לקדים המצה עמה משא"כ הכא וכי מקשה ונבדוק מצפרא לא הוי צריך לאתויי ראייה אלא מגופא דביום כתיב.

ויש לשיבש בודק דקס"ד דודאי עיקר מצות תשביתו היינו השבתה ממש מדכתיב אך חלק אלא דמ"י תקנו חכמים שירזו עצמו למצוה שיהא מושבת ועמוד בזמנו וקבעו זמן הזריזים בליל י"ד משום דמצינו מיהא ד"י נקרא ראשון דמעיקרא משמע שכל היום יתעסק בהכשר המצה שיהא בזמנה והכי איתא להדיא בירושלמי בריש מכליתא, אלא דמייתי תו קרא אחרינא בראשון ב"י לחדש ואם אינו ענין לאכילת מצה תנחו ענין לביעור חמץ וא"כ ממילא שמעינן דאיכא למימר דכל יום י"ד בכלל התחלת הביעור שהוא מכשירי מצוה ולפ"י מקשה שפיר ונבדוק מצפרא ומייתי מאברהם דמיושכם ממש מוכשרי מצוה לא שייך זריזים בלילה, **12 נראה לי**.

מיהו לפי גיסת הר"י ז"ל יתיישב יותר דגרסי וכ"י זריזין דתניא כל היום כ"י ונבדוק מצפרא, וכתב הר"ן ז"ל דמסברא מקשה הכי, ואם כן יש לפרש כדפרישית דנהי דמיושכם לא משמע שאין להקדים בלילה מ"י מסברא מקשה הכא כיון דאין זמנה בלילה ואכתי לא מטי זמן חיובא לא שייך זריזין אלא בצפרא דביום כתיב ודו"ק:

9. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף ז עמוד ב דף ח עמוד א

לאור הנר וכו'. מנא הני מילי? אמר רב הסדא: למדנו מציאה מציאה, ומציאה מחיפוש, והיפוש מחיפוש, והיפוש מנרות, ונרות מנר. מציאה מציאה – כתיב הוא +שמות יב+ שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים וכתוב התם +בראשית מד+ ויהפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא. ומציאה מחיפוש ידידיה, והיפוש מנרות – דכתיב דהפל א+ בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות, ונרות מנר, דכתיב +משלי כ+ נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם הפש כל חדרי בטן.

תנא דבי רבי ישמעאל: לילי ארבעה עשר בודקים את החמץ לאור הנר, אף על פי שאין ראייה לדבר – זכר לדבר, שנאמר שבעת ימים שאר לא ימצא ואומר ויהפש בגדול החל ובקטן כלה ואומר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם הפש. מאי ואומר? וכי תימא: האי בעת ההיא קולא הוא, דקאמר רחמנא: לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה, דנפיש נהורא טובא, אלא בנהורא דשרגא, דזוטר נהורא טפי, דעון רבה משתכח ועון זוטר לא משתכח – תא שמע: נר ה' נשמת אדם.

תנו רבנן: אין בודקין לא לאור החמה, ולא לאור הלבנה, ולא לאור האבוקה, אלא לאור הנר, מפני שאור הנר יפה לבדיקה. ואף על פי שאין ראייה לדבר – זכר לדבר, שנאמר +שמות יב+ שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים ואומר +בראשית מד+ ויהפש בגדול החל ואומר +צפניה א+ בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר +משלי כ+ נר ה' נשמת אדם הפש כל חדרי בטן.

האי אור החמה היכי דמי? אי נימא בחצר – האמר רבא: הצר אינה צריכה בדיקה, מפני שהעורבין מצויין שם. אלא באכסדרה – האמר רבא: אכסדרה לאורה נבדקת!

שאור הנר יפה לבדיקה משום שיכול להכניסו בחורין ובסדקין, כן נראה לי נכון. וכיוצא בזה כתבתי בהא דילפינן בעירובין [ג"א ע"א] לענין תחום שבת דילפינן מקום ממקום וניסה מניסה ותמצאנו בקונטרס אחרון ועיין עוד בסמוך: בפירוש"י בד"ה זכר לדבר כו' אלא אסמכתא בעלמא כו'. אין זה סותר למה שכתבתי לעיל (דף ד' ע"א בד"ה בגמ' **דמלשון רש"י משמע דבדיקה דאור הנר דאורייתא וכמו שכתב הר"ן משמנו** (דף א' בדפי הרי"ף ד"ה בודקים) ואם כן האיך כתב כאן דהוי אסמכתא? אלא דבאמת לא קשיא מידי דכיון דמסיק רש"י כאן דהא דהוי אסמכתא היינו משום דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן. ולכאורה יש לתמוה דהא אשכחן בכה"ג בריש מסכת ב"ק [ב' ע"א] דתני בברייתא אין נתיחא אלא בקרן ומסיק התם וכ"כ דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן כו' ומקשה הש"ס בפשיטות והאי מילף הוא גלוי מלתא בעלמא הוא וא"כ משמע להדיא דלענין פירוש המלות שפיר מציינן למילף דברי תורה מדברי קבלה וא"כ על כרחך מה שכתב רש"י כאן דאסמכתא בעלמא היינו לפרש הלשון זכר לדבר משום דאכתי היה מקום לומר דבדיקה דיום טפי עדיף כהאי דזיחפש בגדול וכדפרישית, ועיין עוד בסמוך:

13. פני יהושע מסכת פסחים דף ח עמוד א

בפירוש"י בד"ה לאורה נבדקת ואין צריך להביא לה אור הנר אלא בודק ביום עכ"ל. לכאורה לשון אין צריך להביא אור הנר אינו מדוקדק שאם רצונו לומר שאינו צריך לבדוק בליל י"ד ורשאי להמתין עד יום י"ד הו"ל לפרש כן בהדיא. ועוד דלשון רבא גופא לא משמע הכי ואף במאי דקאמר דאור אכסדרה הוי בדיקה אכתי לא ידענא שאין צריך לבדוק בליל י"ד בשעה שבני אדם מצויים ואפילו את"ל כדיון דאור אכסדרה עדיף טפי מאור הנר תו לא משכחין להקל משום טעמא דבני אדם מצויים אכתי עיקר הדין חסר מדברי רבא, לכך נראה דכוונת רש"י לפרש דברי רבא במאי שאמר אכסדרה לאורה נבדקת היינו במה שנבדקת ביום י"ג ואין צריך להמתין עד הלילה כדי להביא נר ואפילו לשיטת הסוברים בבדיקה דיום י"ג אפילו לאור הנר לא מהני היינו משום דשרגא בטיהרא לא מהני אפ"ה באכסדרה שאורה רב רשאי לבדוק ב"ג משום דאיכא תרתי למעלייתא וזרזי נקרא, כן נראה לי בכוונת רש"י ובחנם האריך הפ"ח והשיג על דבריו:

14. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ב הלכה ד

אין בודקין לא לאור הלבנה ולא לאור החמה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר, במה דברים אמורים בחורים ובמבחוואות אבל אכסדרה שאורה רב אם בדיקה לאור החמה דיו, ואמצע ההצר אינו צריך בבדיקה מפני שהעופות מצויים שם והן אוכלין כל חמץ שיפול שם.

15. מגיד משנה הלכות חמץ ומצה פרק ב הלכה ד

[ד] אין בודקין וכו'. שם (דף ז' חו') ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר מפני שאור הנר יפה לבדיקה ואמרו שם האי אור חמה היכי דמי אילמא באכסדרה והאמר רבא אכסדרה לאורה נבדקת ותירצו לא צריכא לארובה דבחדר ושאלו דחיכא אי להדי ארובה היינו אכסדרה ותירצו אלא לצדדין ואמרו בירושלמי **וכי יש חמה בלילה תפתר בשלא בדיק לילה ע"כ. אי נמי ברובה לבדוק מבע"י:**

16. תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק א דף כז טור א מ"א

מ"א/ אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כל מקום שאין מבניטין בו חמץ אינו צריך בבדיקה וכמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ בית שמאי אמרים שתי שורות על פני כל המרתף ובית הלל אמרים שתי שורות ההיצונות שהן העליונות /

מ"ג/ ג' רבי יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר בשחרית ובשעת הביעור והכמים אמרים אם לא בודק אור לארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר אם לא בודק בארבעה עשר יבדוק בתוך המועד לא בודק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד ומה שהוא משייר ינחמו בניענה כדי שלא יהא צריך בבדיקה אחריו /

ה"א/ אור לארבעה עשר כו' כתיב ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותי מארץ מצרים בראשון בד' עשר יום להדש בערב תאכלו מצות וגומר.

מה אנן קיימין אם לאכילת מצה כבר כתיב שבעת ימים מצות תאכלו ואם לומר שמתחיל בארבעה עשר והכתיב עד יום האחד ועשרים להדש אלא אם אינו עניין לאכילת מצה תניהו עניין לביעור חמץ

למה לאור הנר אמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני שהנר בודק כל שהוא למה בלילה אמר רבי יוסה שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה

רבי מנא לא אמר כן ושמרתם את היום הזה לדרתיתם להוקת עולם עשה שיהו היום והלילה משומרין

ויתחיל בשלשה עשר ויהא היום והלילה משומרין אף אית ליה כ"י דמר רבי יוסה ויתחיל אור לשלשה עשר אין כיני יבדוק אפילו מראש הדש

רבי ירמיה אמר רבי שמואל בר רב יצחק בעי מהו לבדוק לאור האבוקות מה צריכה ליה מפני שאורן מכליה רבי שמואל בר רב יצחק כדעתיה דרבי שמואל בר רב יצחק אמר מפני שהנר בודק כל שהוא

אף על פי שאין ראה לדבר זיכר לדבר והיה ביום ההוא אחפש את ירושלם בנרות

ואית דבעי אימר נישמעיינה מן הדא נר יי' נשמת אדם הופש כל חדרי בטן

אמר רבי יוסה מתניתא אמרה שבדיקת היום בדיקה דתנינן רבי יודה אומר בודקין אור לארבעה עשר ובארבעה עשר בשחרית ובשעת הביעור

לא סוף דבר רבי יודה אלא אפילו דרבנן דתנינן והכמים אמרים אם לא בודק אור לארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר וצריך לבדוק לאור הנר נישמעיינה מן הדא אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור הככבים אלא לאור הנר ניהא לא לאור הלבנה ולא לאור הכוכבים אלא לאור חמה וכי יש חמה בלילה הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר לא סוף דבר בית שאין בו אורה אלא אפילו בית שיש בו אורה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר מבחוואות האפילין מהו שיהא צריך לבדוק בתחילה לאור הנר מיליהו

דרבנן אמרין לא כמה דהוא מנהר בלילה הוא מנהר בייממא דאמר רב הונא כד הוינן ערקין באילין בוטייתא דסדרא רבא היו מדליקין עלינו נירות בשעה שהיו כיהים היינו יודעין שהוא יום ובשעה שהיו מבחיקין היינו יודעין שהוא לילה

ותייא כ"י דמר רבי אחווא בר זעירא נח בכניסתו לתיבה הכנים עמו אבנים טובות ומרגליות בשעה שהיו כיהות היה יודע שהוא יום ובשעה שהיו מבחיקות היה יודע שהוא לילה למה יש היה אוכלת ביום ויש היה אוכלת בלילה והא כתיב צוהר תעשה לתיבה כמאן דאמר לא שימשו המולות בשנת המבול

ר' ירמיה בעי בתי כניסיות ובתי מדרשות מהו שיהו צריכין בבדיקה מה צריכה ליה שכן מכניסין לשם בשבתות ובראשי חדשים ותהא פשיטא ליה הכן היא צריכה ליה הואיל ואורן מרובה מהו שיהא צריך לבדוק בתחילה ביום לאור הנר

רבי יוסה בעי הצירות שבירושלם שאוכלין שם חלות תודה ורקיקי נזיר מהו שיהו צריכין בבדיקה בלא כך אינן בודקות מן הנותר ייבא כהדא תנא רבי זכריה התניה דרבי לוי נידה חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת וסורקת נדה כהנ' חופפת וסורקת שלא תחלוק בין נידה לנידה אוף הכא שלא תחלוק בין בייעור לביעור

17. קרבן העדה מסכת פסחים פרק א הלכה א

גמ' כתיב ושמרתם וכו'. בא ברבא מני"ל דמתחילין לבער חמץ בליל י"ד אי"נ איום ארבעה עשר נמי מיבעי ליה דהא כתיב ביום הראשון תשביתו שאור וגו': כי בעצם היום וגו'. משמע שמתחילין לאכול מצות בליל ט"ו: בראשון. כלומר וכתבי בתריה בראשון בארבעה עשר יום וגו': מה אנן קיימין. במאי איירי האי קרא בראשון בארבעה עשר יום לחדש: אם לאכילת מצה. דנאמר בערב דהיינו בליל שמחרתו יהיה ארבעה עשר תאכלו מצות: כבר כתיב שבעת ימים מצות תאכלו. ואס"ד שמתחילין לאכול מצות בליל י"ד אי"כ כלים הו' ימים ביום עשרים לחדש והכתיב עד יום האחד ועשרים לחדש תאכלו מצות שי"מ שמתחילין בליל חמשה עשר לאכול מצות: אלא אם אינו ענין. האי בראשון בארבעה עשר יום לחדש לאכילת מצה תנחו ענין לביעור חמץ שמתחילין לבער ב"ד בערב של י"ד ובערב תאכלו מצות דהיינו בליל ט"ו: למה. בודקין את החמץ לאור הנר ולא ביום י"ד: מפני שהנר בודק יפה. כל מקום שהוא חמץ מש"כ באור היום א"צ לבדוק בחורין וסדקין: למה בלילה. לבדוק ביום באור הנר משום שאין אור היום מאיר כל כך: שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה. שאור היום מכה אור הנר: רבי מנא לא אמר כן. דמסברא בודקין בליל י"ד אלא מקרא יליף דצריך להתחיל לבער בלילה: ושמרתם את היום הזה לדרתיתכם הוקת עולם. וכתבי בתריה בראשון בארבעה עשר לחדש משמע שכל יום ארבעה עשר ישמרו לבער חמץ דהא בראשון ב"ד אביעור חמץ קאי כדלעיל בליל צריכין להתחיל מתחילת ליל ארבעה עשר לבער: ופריך ויתחיל לבדוק ביום י"ג. דאז נמי היום י"ד כולו משומר ובמתני' משמע דוקא בליל י"ד בודקין לאור הנר: ומשני אף אית ליה לר' מנא כ"י וכו'. כי האי דאמר רבי יוסי שאור הנר יפה לבדיקה לכך בעינן לבדוק בלילה: ופריך ויתחיל אור ל"ג. לדברידן שעיקר קפינדא שיהא היום י"ד משומר ויבדוק לאור הנר אם בודק בליל י"ג לאור הנר תסגי ליה נקס"ד דמקשה אף על גב דבדק בליל י"ג צריך לבדוק שנית בליל י"ד אפי' לא הכניס חמץ לשם בינתיים: ומשני אין כיני. כלומר אי"כ הוא עושה שבודק בלילה ואינו מכניס לשם חמץ אפי' בודק מ"ח לאור הנר נמי סגי: מהו לבדוק לאור האבוקות. מי אמרין אור הנר דוקא או דלמא כ"ש לאור האבוקות: מה צריכה ליה. מאי קמיבעי ליה פשיטא דאבוקה עדיף מנר: מפני שאורן מכליה. ויש גורסים מברית. פי מפני שאור אבוקה נפסק וקופץ תמיד ויש סברא לאסרו: בדעתיה ששדקס הא דקמיבעי ליה באבוקות מפני שסובר שעיקר הבדיקה בנר מפני שבודק יפה הלכך קמיבעי ליה באבוקה שאינו בודק יפה וכדפרישית: זכר לדבר. בודקין בנרות וראהי ממש ליתא דאיכא למימר דלקולא קאמר שלא יבדוק באור גדול אלא באור קטן כדי שלא ימצא: אחפש את (עון) ירושלים בנרות. מדמשתבח קרא וקאמר דאפילו אם יבדוק בנרות לא ימצא עון ירושלים שמע מינה דבדיקה באור הנר היא הבדיקה המשובחת: נישמעיינה מן הדא. מהאי קרא שמעינן שאור הנר יפה לבדיקה: מתניתין אמרה. ממתני' שמעינן דבדיעבד אם בודק ביום הוה בדיקה מעלייתא: ובי"ד בשחרית. והא יממא הוא ומאי מהני הבדיקה אלא ודאי דבדיעבד בדיקת היום מהני: לא סוף דבר. לאו דוקא ר' יהודה הוא דסובר כן אלא אפי' רבנן דפליגי ארי יהודה מודו בהא: יבדוק בארבעה עשר. והיינו ביום ארבעה עשר: וצריך לבדוק לאור הנר. כשבדק ביום ארבעה עשר אם צריך נמי לבדוק לאור הנר או לא: נישמעיינה מן הדא. כמו ת"ש: ניהא לאור הלבנה וכו'. כלומר הניחא דאיצטרך לאשמועי' דבעינן נר באור הלבנה והכוכבים שהן בלילה אלא דקאמר דאף דיש אור החמה צריכין נר וכי יש חמה בלילה: הדא אמרה. זאת אומרת שאפי' בודק ביום שיש אור החמה צריך

שיבדוק לאור הנר: לא סוף דבר. לאו דוקא בית שאין בו אור החמה צריך שיבדוק לאור הנר ביום אלא אפי' בית שיש בו אור והוא בודק ביום צריך לבדוק לאור הנר: מבוואות האפילין. שאף ביום אי אפשר לראות בהן בלא אור הנר: מהו שיהא צריך וכו'. כלומר מהו שיהא מותר לבדוק ביום לכתחלה דאי משום שאור הנר יפה לבדיקה הרי אף ביום אפשר לקיימו ל"א מהו שיהא צריך לבדוק בתחלה בליל י"ד לאור הנר או דלמא אף ביום י"ד יכול לבדוק לאור הנר ודא דא אחת היא: מיליהון ררבנן אמרו. מדברי חכמים והיינו מדברי רב הונא דבסמוך שמעינן שאין אור הנר מנהיר כל כך ביום אפי' במבוואות האפילין כמו שהוא מנהיר בלילה: כד היינו ערקין. כשהיינו בורחין להך מערות של בה"מ הגדול מפני השונאים: בשעה שהיו כיהים ולא האירו כל כך ידעו שהאיר היום וכח ניצוץ השמש מכהה אור הנר אפילו הוא במקום אפל: מאי חזקין. שהיה אורן בהיר: ותיישב כ"י דמרי. ואתיא כ"י הא דאמר: למה הכניסין את נפקא ליה מיניי אס הוא יום או לילה ואם לעשות מהן אוצר הלא ידע שלו לבדו יהו עושי בעיבור התיבה: ומשני יש היה אוכלת ביום וכו'. לפיכך היה צריך לידע מתי יום ומתי לילה: ופרקינן והא כתיב צהר תעשה לתיבה. והיה יכול לראות מתוכו היום והלילה והאבינים טובות ל"ל: לא שימשו המזלות בשנת המבול. ולא היה מהני לו הצהר לידע בו מתי יום ומתי לילה: מה צריכא ליה. מאי קמיבעיא ליה מהיכא תיתי שיהו צריכין בדיקה: שכן מנסיסין לשם בשבתות. שהאורחים אוכלין בשבת בבתי"כ כדאיתא בערבי פסחים: ובר"ה. סעודות שהיו עושין כשמעברין החדשים. וי"ג בעיבור ובר"ח והיינו גם הסעודה שהיו עושין בעיבור שנים: ופרקינן ותהא פשיטא ל"י. דצריכין בדיקה דהא מקום שמכניסין בו חמץ הוא: ומשני הכן הוא. מיבעיא ליה אם בתי כניסיות ובתי מדרשות שאורן רב צריכין בדיקה דוקא לאור הנר או דלמא כיון שיש בהן חלונות הרבה ואינן מקורות בכל הצדדין בודקין אותן לאור החמה ודיו: ופרקינן בלא כן. בלא הכי הרי הן בדוקות שצריך להשיגם שלא יאבד ממנו דבר שלא יהיה יותר ואם יותר דבר צריך להשיגו יפה לשרפו מיד דנותר מצוותו לשרפו בבקר ראשון ואם כן א"י צריך בדיקה משום פסח: ומשני יבא כהרא. אתיא כהא דתני ר"ז וכו' הלכך שפיר קמיבעיא ליה: נדה. קודם טבילתה: הופפת. מחככת בידה בשערה: וסורקת. במסרק שלא יהיו שערותיה מקושרות משום חציצה: כהנת. שטובלת לאכול בתרומה כיון שטובלת בכל יום אינה צריכה חפיפה וסריקה: אף הכא. אף כאן לענין בדיקה אף על גב דבביתא הן החצרות הן בדוקות מכל מקום שלא תחלק בין בדיקה לבדיקה צריכין בדיקה: נדה שהיא מופקת. כלומר ליכא למשמע מהא מלתא דשאני נדה כהנת הואיל ומפסקת שבעה ימים שהרי בכל שבעת ימי נדתה היתה אסורה מלאכול בתרומה ולא טבלה אבל כהנת טהורה שהיא טובלת בכל יום לטומא' ש"ז אינה צריכה חפיפה ולא משום שלא תחלוק בין נדה לנדה: א"ל לשומרת יום כנגד יום מיבעיא ליה אי מדמינן לשומרת יום כנגד יום דכהנת שאינו אלא יום אחד ואפי"ה כהנת צריכה חפיפה וסריקה וכע"ל הטעם משום שם תחלוק והשתא קמיבעיא ליה אם נאמר כן גם גבי בדיקת החצרות שאוכלין של לחם תודה או לא:

ואות דבעי מימר דנישמעניה מן הדא דכתיב נר אלהים וגו'. אלמא דחיפוש בנר טפי מעלי דחופש כל חדרי בטן כתיב: מתינתא אמרה וכו'. כלומר הא ודאי שמעינן לה ממתניתין דלקמן בפרקינן בדדיקת היום הוי בדיקה כדקתני ר' יהודה אומר וכו' ולא סוף דבר אליבא דר"י בלחוד אלא אפילו ממלתייהו דרבנן שמעינן בדדיקת היום מיהת בדיעבד הוי בדיקה כדקאמר ל' אד בך וכו' אלא הא דקמיבעיא ל' וצריך לבדוק לאור הנר אפילו בבדיקת היום או שבודק הוא לאור היום: נשמעינן מן הדא. דתנינן בתוספתא ריש מכילתין אין בודקין וכו' וניחא הא דקתני לא לאור הלבנה וכו' דאיכ' למימר דבבדיקת הלילה מיירי אלא לאור החמה בתמימה וכו' יש חמה בלילה אלא הדא אמרה אפי' ביום צריך לבדוק לאור הנר: לא סוף דבר וכו'. ולא תימא דדוקא בבית שאין בו אורה אלא אפילו יש בו אורה נמי צריך לבדוק לאור הנר דהא לא לאור החמה קתני משמע אפי' במקום שהחמה זורחת בבית: מבוואות האפילין ביום מהו שיהא צריך לכתחילה לבדוק לאור הנר. וכלומר דמיבעיא ליה אי מהני בהו אור הנר ביום הואיל ואפילין הן וכלילה חשיבא ויכול אף לכתחילה לבדוק בהן ביום ופשיט ש"ש דממיליהון דרבנן דלקמן שמעינן דלא כמה הוא דמנהר אור הנר בלילה הוא מנהר ביממא ואפי' במקום האפל דאמר רב הונא כד הוינן ערקין מפני האבינים ומסתרינן עצמן באילין בוטיתא הן המקומות האפילין שאחורי הבית המדרש הגדול והיו מדליקין וכו' והיו כחות ביום: ואתי"א. הא: כהאי דאמר רבי אחי"א נח. היה מכניס עמו לתיבה אבינים טובות ולסימן שבשעה שהיו כחות וכו'. ולמה. היה צריך לסימן זה מפני: שיש היה אוכלת ביום כו'. והיה צריך לידע זמן אכילתן: והא כתיב צהר תעשה לתיבה. ויכול היה לראות דרך החלון: ומשני כמ"ד שלא שימשו המזלות בשנת המבול. ולדידה האי צהר תעשה שתכניס עמך דבר המצהיר ומנהיר: מה צריכת ליה. מפני מה מספקא ליה ומאיכתי תיתי שיהו צריכין בדיקה: וקאמר משום שכן מנסיסין חמץ לשם בשבתות. שאוכלין שם חזני בה"כ וכן ברי"ח שהיו סועדין שם סעודות בעת קידוש החדש כדאמר בסנהדרין: ופרקינן א"כ ותהא פשיטא ליה. דצריכין בדיקה: ומשני להבן הוא דמיבעיא ליה הואיל ואורן מרובה מהו שיהא צריך לבדוק בתחלה ביום לאור הנר. או דילמא מכיון דאורן מרובה בודק הוא לאור היום: הלכות תורה. ויש בהן חמץ: ופרקינן ובלא כן וכו' וצריכין בדיקות מן הנתור. שהיו צריכין לבדוק בכל פעם אם יש איזה נותר מהן כדי לשרופו וא"כ למה צריך בדיקה עכשיו הלא כבר בדוקות הן: וקאמר השי"ס דיבא. הך דינא: כהרא דתני ר' זכריה נדה הופפת וסורקת. מפני החציצה אבל כהנת שטובלת מפליטת שכבת זרע כדי לאכול בתרומה אינה צריכה חפיפה וסריקה מפני שנוהרת מדבר החוצץ: ונדה כהנת הופפת וסורקת כדי שלא תחלוק בין נדה לנדה ואוף הכא. נמי כן דמימי צריכות בדיקה: שלא לחלוק בין בייעור לבייעור. כלומר שלא לחלוק בין מקומות הצריכות בדיקה כדי לבער ובין חצירות אלו: תני ר"ג וכו'. טעמא מפרש מה ראו לחלק בין נדה לכהנת. א"י ר"ג פליג אהא דלעיל דאפי' נדה כהנת ס"ל א"י חפיפה וסריקה הואיל והיא טובלת בכל יום כלומר דשכיחא לה טבילה בכל זמן מפני התרומה: א"ל. ר' מאנ: לשומרת יום כנגד יום נצרכה. כלומר הא דקתני נדה כהנת צריכה חפיפה וסריקה שלא תחלוק היינו בין נדה שומרת יום כנגד יום הוא דקאמר דכל נדה שטבלה לאחר ז' ימי נדה שומרת יום כנגד יום בימי שהן בין ימי נדה למה נדה כדון זבה דאורייתא ואם ראתה יום אחד שומרת יום שלאחריו אם תראה עוד ועד ג' ימים הויה זבה ואם לא ראתה טובלת ביום השני והרי לא הפסיקה אלא יום אחד בין טבילת נדה ובין טבילת שומרת יום כנגד יום ואעפ"כ צריכה חפיפה וסריקה א"כ שפיר קאמר שלא תחלוק בין נדה כגון זו או לבין נדה כהנת ולעולם צריכה חפיפה וסריקה:

19. תיקוני זוהר תקונא שבעין דף קל עמוד א

ובכל אבר ואבר דאיהו נרא דכל פקודא בעי בר נש לאמלא לקודשא בריך הוא ולתקנא ליה אתר דכיא ונקי"א לשרייא ליה תמן ובגין דא צריך בר נש לבערא מנייה מכל אבר ואבר כל מחשבין וכל רהורין בישין דמנפין דאינון קליפין וצריך לאוקדא לון בכל פקודין כשרים דשריינן על כל אבר ואבר דאינון נרות דכל פקודא נר אתקריאת הדא הוא דכתיב (משלי ו') כי נר מצוה נר י"י נשמת אדם ובה צריך למהוי חופש כל חדרי בטן ולבערא מנייהו שאור והמץ מוץ ותבן שאור והמץ מן העסה מוץ ותבן מן החטה לשרייא תמן י"ק י' בעסה דאיהו טפה ה' בחטה דאיהו לבערא חפ מן ה' דאשתארת סלת נקיה דכל פקודא דשרייא על כל אבר ואבר אית לה שם ידיע וכל היילין ומשרייין דמלאכין דתליין מנייה כלהו אתכנשו לההוא אבר ונטרין ליה מכל מרעין בישין ומאן דחליף לון או קרא לון באבר דלאו דיליהון ולא אינון מומנן עלייהו איהו אכחיש סודרא דעובדא דבראשית ולא מתכנשין לגביה למלאכא דשויו ממנן על מלכותיה ופליג לון על כל אתר ואתר ואמר לון אנת תהא ממנא על אתר כך וכך ואנת כך וכך ולכל חד שוי ליה באתר ידיע ובמלה ידיע לית ליה הלוף באתר אחרא אבל קודשא בריך הוא דשלטנותיה בכל אתר כנשמתא דשלטנותיה על כל אבר ואבר מלא כל הארץ כבודו בכל אתר דקרי ליה בר נש עני ליה אלא אם ההוא אתר דההוא אבר איהו פגום כחובה דעביד בר נש קודשא בריך הוא לא שרייא כההוא אבר דעליה אתמר כל אשר בו מום לא יקרב ואברין דבר נש כלהו אינון מסוודין על סודי בראשית ובגין דא אתקרי בר נש עולם קטן ומאן דאמליך לקודשא בריך הוא על כל אבר ואבר כאלו אמליך ליה על כל עולמא ואנרא דבר נש דאמליך ליה על כל אבר ואבר לא אתייבה רשו לגלאה דאלין אינון מעמי מצוות דלא אתייחבו לגלאה בגין דלא יהא בר נש עובד לקודשא בריך הוא על מנת לקבל פרס

18. פני משה מסכת פסחים פרק א הלכה א
גמ' כתיב ושומרם את המצות וגו'. וכתיב קרא דבתריה בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות: ומה אנו קיימין. המקרא הזה אם ללמדנו לזמן אכילת מצה הלא כבר כתיב למעלה שבעת ימים מצות תאכלו וע"כ אותן שבעת ימים מיום חמשה עשר מתחילין א"כ האי בראשון בארבעה עשר מה בא ללמדנו: ואם לומר וכו'. סימא דמלתא ה"א שהרי דאי ודאי לומר שער מתחילין מארבעה עשר דהא כתיב עד יום האחד ועשרים לחדש בערב ואם מארבעה עשר מתחילין א"כ שמונה ימים הן והרי הכתוב אומר שבעת ימים מצות תאכלו: אלא אם אינו ענין וכו'. כלומר אלא דאי דהא קרא ושומרם וגו' וקרא דבתריה בראשון בארבעה עשר אינו ענין לאכילת מצה אלא תנחו ענין לביעור חמץ וה"ק קרא ושומרם את המצות שאותן שבעת ימים של מצות יהו שמורים שלא יראה בהן חמץ בראשון וגו' כלומר הא כיצד בראשון בארבעה עשר תבערו את החמץ ומכאן למדו לארבעה עשר שצריך בדיקת חמץ כדי לבערו: למה לאור הנר. יבדוק לאור האבוקה וכיוצא בה: מפני שהנר בודק כל שהוא. כלומר בכל מקום שהוא יכול לראות בו בחורין ובסדקין: למה בלילה. הלא הרמז מקרא בי"ד הוא ויבדוק ביום י"ד: שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה. שביום לא מהני כל כך: ר' מנא לא אמר כן. כטעמי דרב שמואל בר יצחק לבדיקה בנר וכדמסיים ר' יוסה שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה אלא שמן המקרא עצמו למדן אנו שהבדיקה צריכה דוקא שתהא בליל י"ד דהא בהאי קרא דושמרתם דלעיל דדרשי' דאבתריה קאי ולענין בדיקה וביעור חמץ כתיב ביה ושמרתם את היום הזה ומיותר הוא אלא דריש ביה הכי עשה שיהיו היום י"ד והלילה שלפניו משומרין מן החמץ ומעתה ע"כ הבדיקה צריכה שתחיל בליל י"ד: ויתחיל בשלשה עשר. ביום לבדוק ויהיו היום י"ד והלילה משומרין וקאמר בהא אף ר' מנא אית ליה כהאי דאמר ר' יוסי שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה אלא דס"ל דטעם הבדיקה בליל י"ד מן הכתוב הוא נרמז ולא כדעת ר' שמואל בר ר' יצחק דמסברא בעלמא הוא דקאמר כדלעיל: ויתחיל אור הלילה עשר. לבדוק ויהו ליל י"ד ויומו משומרין: ומה"ח השי"ס ענין יבדוק אפילו משרה. בתמימה א"כ תקשה נמי תתחיל לבדוק מ"ח"א אלא לא בעינן כ"א שהיום י"ד ולילה שלפניו יהו משומרין: מה צריכה ליה. הא דמיבעיא ליה אם מותר לבדוק לאור האבוקה היינו טעמא מפני שאורן מבליה נפסק וקופץ תמיד ואין האור נמשך: וקאמר השי"ס ר' שמואל בר ר' יצחק. דמיבעיא ליה באור האבוקות: ביטתיה. הוא דקאמר לעיל דטעמא דאור הנר מפני שהנר בודק כל שהוא בכל מקום ואפילו המועט שבחורין וסדקין ומספקא ליה אם בודקת ליל ליה התנא ולאפוקי אור האבוקה או דילמא עצה טובה קמ"ל ולמצוה קל המובח' קתני: אף על פי שאין ראיה לדבר. סיפא דהתוספתא דמייתי לקמן היא דקתני לאור הנר מפני שבדיקת הנר יפה מרובה אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר דחיפוש בנר כדכתיב והיה ביום ההוא וגו' וראיה ממש ליתא דמדברי קבלה הוא ועוד דאיכא למימר דקולא הוא דאקיל רחמנא בישולש דלא בך לה בנהורא דאבוקה דנפיש טובא אלא בנהורא דשרגא דזוטר טפי דעון דרב לא משתכח ועון זוטר לא משתכח:

